

Filipins musulmans?

La identitat nacional i ètnica en el context del problema al sud de les Filipines¹

MICHAEL FRANK A. ALAR
Silliman University, Dumaguete City

1. Introducció

Vaig nàixer a la ciutat de Davao, situada en l'illa de Mindanao, al sud de les Filipines. Aquesta ciutat és un punt de fusió de les cultures dels tres pobles que viuen a l'illa: els cristians, els musulmans i els *lumads*. Recorde quan hi anava a l'escola amb un musulmà que s'agenollava a l'aula i quasi besava el terra per a resar al migdia. Després, també jo m'agenollava just al seu costat, però en aquest cas per a jugar a les gomes. En una altra ocasió, van convidar ma mare a una festa d'aniversari d'una comunitat musulmana. Recorde que ens van demanar, als convidats cristians, que diguérem l'oració cristiana per a beneir la taula. Tot i això, vam insistir que es pronunciarren les dues oracions.

Aquesta va ser la realitat en què vaig nàixer i el tipus de món on vaig viure durant deu anys. Quan tenia aquesta edat, tota la meua família es va traslladar a la regió central de les Filipines a causa de la nova destinació laboral de mon pare. Així, me'n vaig anar de Mindanao amb els records agradables d'una infantesa viscuda amb gent de realitats religioses i culturals ben diferents. Vaig deixar Mindanao abans d'haver pogut comprendre completament el problema que assetjava els tres pobles de l'illa fins que hi vaig tornar, onze anys més tard, per a descobrir per mi mateix allò que no mencionaven els meus llibres de text de cultura i història de primària i secundària: el problema de Mindanao.

El 2001, vaig assistir al segon curs de Pacificació de Mindanao, que va tenir lloc a Davao, la meua ciutat natal. Aquest curs, que estava patrocinat pels Serveis d'Ajuda Catòlica, el Comité Central Mennonita i l'Agència Catòlica pel Desenvolupament Exterior, va reunir diverses ONG, organitzacions humanes i socials, educadors, professionals dels mitjans de comunicació, líders tribals i religiosos i, també, estudiants de tot Mindanao, de la resta de les Filipines i d'altres deu països, durant algunes setmanes de seminaris i tallers sobre la pacificació i la transformació del conflicte. Aquest escenari em va obrir els ulls a una realitat ben desconcertant, que em va costar molt de comprendre. Em vaig adonar que els participants musulmans de Mindanao es referien als filipins en segona i tercera persona. Em va semblar estrany, ja que ells també vivien a les Filipines i n'eren ciutadans igual que jo. Llavors, em van explicar que els filipins van ser els que van acceptar la creu i es van convertir al cristianisme durant la conquesta espanyola de les illes. Es negaven a anomenar-se filipins perquè eren musulmans com els seus avantpassats que van resistir aquesta

¹ Traducció de l'anglès de Mónica Soler Beltrán.

conquesta. En lloc d'això, s'anomenaven *moros* o pertanyents al territori *bangsamoro* (nació dels moros).

Fins aquell moment, havia pensat que els 76 milions d'habitants de les 7.107 illes anomenades col·lectivament les Filipines, sense cap mena de dubte, es consideraven filipins. No m'havia adonat de l'existència d'una minoria afligida que no es considerava part —o no s'acostumava a sentir-se part— d'una societat predominantment cristiana, anomenada filipina. O potser, sols em vaig adonar de la seua existència però no de les seues reivindicacions, a causa de la distància geogràfica i de la meua desconeixença.

Aquest article tracta la dinàmica entre les relacions etnoreligioses i el desig d'independència del poble *bangsamoro* davant la promoció d'una identitat filipina nacional i el manteniment de la sobirania filipina i la integritat territorial dins del context del rebuig dels musulmans filipins del sud a anomenar-se filipins. Explica com es va manifestar i es manifesta aquest rebuig, així com les raons i/o les causes que l'han motivat. Finalment, també assenyala els esforços efectuats i les activitats que s'han dut a terme per tal d'escurçar la distància que hi ha actualment entre aquestes identitats.

2. Una mirada enrere a través de la història

La clau per entendre el present es troba en el passat. Per això és important remuntar-se a la història de les Filipines per a tenir una idea bàsica sobre l'organització actual de la societat filipina. Integren aquesta societat prop de 76 milions de persones dispersades al llarg d'un arxipèlag format per 7.107 illes i amb un fons lingüístic d'un centenar de llengües. Quasi un noranta per cent de la població és cristiana mentre que sols un 8-9% és musulmana. La capital econòmica i política és Manila, situada en l'illa septentrional de Luzón, on el govern sempre ha estat en mans de la majoria cristiana, mentre que la població musulmana ha hagut de limitar-se a tenir un o dos representants en el Consell de Ministres i alguns membres en la Cambra de Representants del Congrés. L'estructura actual és un romanent del passat colonial que va modelar Espanya durant 333 anys i els Estats Units durant la primera meitat del segle xx.

L'islam va desembarcar en terres filipines molt abans que l'arxipèlag rebera aquest nom. Tot i que els entesos no han pogut assenyalar amb exactitud la data de la seua arribada, es pensa que va començar a establir-se a Sulu, el grup d'illes situat en la part més meridional del país, on hi va haver una colònia musulmana durant l'últim quart del segle XIII (Majul, 1999). La seua introducció es considerava part d'una islamització general del sud-est asiàtic, especialment en la península de Malàisia i Borneo, originada per l'arribada de comerciants àrabs «que es van establir a les ciutats, es van emparentar amb la població (alguns amb membres de la família governant), van convertir les seues esposes i van educar els fills segons la religió musulmana» (Gomez, 2000: 15). Aquestes colònies van preparar el camí per a l'arribada dels missioners musulmans que van contribuir en gran mesura a l'expansió de la religió des de Sulu fins a Mindanao.

Cesar Adib Majul (1999: 84), un distingit historiador de l'islam a les Filipines, va escriure sobre l'impacte significatiu de l'arribada de l'islam:

Amb l'adopció de l'islam, un sector de la població de les Filipines va passar a formar part d'una comunitat religiosa més gran que s'estenia des de les Columnes d'Hèrcules fins a les fronteres de la Xina. Aquesta població de les Filipines va adquirir de l'islam un fort sentiment de comunitat religiosa, noves lleis, una organització política més desenvolupada, un nou sistema d'escriptura i, sobretot, una nova actitud ètica davant la vida. Després d'haver adquirit valors que van més enllà de la seua raça i cultura particular, van començar a considerar-se com un poble històric, però sense oblidar que la seua història no era fruit de les seues accions ni dels seus esforços. Sense aquesta consciència i sense els avantatges que l'islam va aportar als habitants de Sulu i Mindanao, el colonialisme occidental els hauria doblegat amb facilitat i els hauria relegat al regne dels pobles conquerits.

Aquest colonialisme occidental va començar amb l'arribada dels conqueridors espanyols el 1521. Aquest mateix any, Fernão Magalhães va anunciar que havia descobert les illes. Tanmateix, la colonització no es va iniciar fins que Miguel López de Legazpi va establir la primera colònia espanyola a Cebú, una illa de les Visayas, el 1565 (Gomez, 2000). Va ser ell qui va donar a l'arxipèlag el seu nom actual en honor al rei Felip II. A banda de l'arxipèlag, «els espanyols també van anomenar *indis* als habitants que van abandonar els pocs costums islàmics apresos, així com als que, sense cap dubte, no eren musulmans [...]. D'altra banda, es va reservar el terme *moro* per a referir-se als musulmans en general» (Majul, 1999: 90).

El motiu principal de la colonització era econòmic o «fruit de la recerca de riqueses per part del govern espanyol per tal de reomplir les exhaurides arques nacionals» (Cagoco-Guiam, 2000: 68). Tanmateix, quan es van adonar que alguns habitants de les illes professaven la mateixa fe que els moros del Marroc que van ocupar la península Ibèrica durant més de set segles, els seus motius van adquirir un afany cristianitzador. Juntament amb l'objectiu d'aturar les invasions musulmanes sobre els territoris ocupats pels espanyols i la pirateria, les anomenades «guerres mores» que es van succeir es van encaminar al proselitisme cristià. Segons Majul (1999: 83):

L'esperit de cristianització dels espanyols, el record present dels segles de lluita contra els àrabs i els moros i la trobada dels musulmans a les Filipines després d'haver recorregut bona part del món, va fer que consideraren la guerra contra els moros com una continuació de la guerra històrica entre cristians i musulmans. Cal recordar que la rendició de Granada, l'últim regne moro d'Espanya, va tenir lloc menys de setanta-cinc anys abans de l'arribada de Legazpi a les Filipines; a més a més, els moriscos encara no havien estat expulsats d'Espanya. Tot açò va fomentar un esperit de croada entre els espanyols. Els musulmans van reaccionar desenvolupant una consciència més ferma de la fe, un afany envigorit acompanyat de patriotisme i una hostilitat envers l'invasor estranger i el rival religiós.

Espanya va assolir un èxit relatiu en convertir i subjugar els nadius de Luzón (al nord) i de les Visayas (al centre de les Filipines). Encara que també van aconseguir establir colònies a Mindanao, la majoria dels musulmans de l'illa es van oposar a que els imposaren el cristianisme i no van cessar en la lluita per protegir la seua religió i el seu estil de vida. Majul (1999: 95) explica la tendència natural dels musulmans de Mindanao «a resistir qualsevol tipus de dominació externa» amb el fet que ha estat «impulsada i encoratjada pel

desig de defensar un estil de vida. Caldria assenyalar, però, que aquesta resistència va ser possible gràcies a una organització política que estava relativament més avançada que la de la resta de població de les Filipines». Els habitants que es van cristianitzar, després, es van acostumar a lluitar contra els musulmans al sud del país. Aquest va ser el principi de l'actual rivalitat entre cristians i musulmans a les Filipines. A més a més (Cagoco-Guiam, 2000: 68),

Aquesta trobada històrica entre els *moros* filipins i els espanyols com a colonitzadors va constituir el teló de fons d'una visió totalment parcial i tendenciosa dels musulmans del país [...]. Aquesta visió parcial es va mantenir fins i tot després que els espanyols hagueren d'anar-se'n amb l'arribada d'un nou grup de colonitzadors.

Quan Espanya va cedir l'illa als Estats Units l'any 1898 mitjançant el Tractat de París, després de ser derrotada en la guerra hispanoamericana, Mindanao i Sulu formaven part de la cessió. Els EUA es van marcar com a objectiu principal de la colonització de les Filipines la civilització de la població per mitjà de l'educació en l'autonomia (Gomez, 2000). Per a delimitar de manera eficaç la propietat privada i la pública —requisit necessari per a aconseguir una administració més efectiva i un aprofitament complet dels recursos naturals de l'arxipèlag—, l'Administració Colonial Americana va aprovar la Llei de Registre de la Propietat el 1902 i una llei posterior el 1905 que passava les terres que no estaven registrades automàticament a mans dels colonitzadors. Com que no hi havia costum d'obtenir els títols de les propietats, «aquestes lleis es van convertir en els instruments per a privar els moros i els altres pobles indígenes no musulmans de les seues propietats, amb la qual cosa van quedar relegats a ser *residents estrangers* dins del seu país» (Cagoco-Guiam, 2000: 70).

D'altra banda, Rufa Cagoco-Guiam (2000: 70), director de Recerca i Desenvolupament de la Universitat Estatal de Mindanao va escriure sobre l'establiment de colònies agrícoles l'any 1913, que va conduir cap al sud els pagesos sense terres de Luzón i les Visayas per a establir-s'hi com a colons.

En aquestes colònies, els colons cristians es van mesclar amb els nadius islamitzats suposadament per a promoure *bones relacions* entre els dos grups. En realitat, el govern colonial va utilitzar aquesta estratègia com a cortina de fum per a la seua política separatista entre els moros exaltats mentre que, al mateix temps, calmava el malestar emergent dels pagesos a Luzón [...].

Per a culminar el cinisme de les accions del govern colonial americà contra els moros, els immigrants cristians van tenir dret a majors extensions de terra (16 hectàrees en comparació amb les 10 dels nadius, que es van reduir a vuit més endavant) [...].

Els filipins del nord es preparaven per a l'atorgament d'independència al país, mentre els musulmans del sud continuaven lluitant pel reconeixement de les seues distintes capacitats enmig d'un sistema summament cristianitzat. Tanmateix (Cagoco-Guiam, 2000: 70-71),

Des del govern americà fins que es va atorgar la independència a la nova república filipina el 1945, els musulmans de les Filipines van estar sotmesos a un sistema de

govern que no tenia en compte la seua distinció com a poble ni la seua forma de vida. El descontentament ocasionat pel tracte menyspreador del govern central envers els moros o musulmans va continuar alimentant els sentiments de rancor. El govern central, però, havia heretat aquesta actitud de la percepció que tenien els colonitzadors sobre els musulmans com a *mal factors i proscrits*. Aquest menyspreu unit a l'escàs oferiment de serveis socials bàsics a les poblacions en crisi dels grups indígenes de Mindanao, tant musulmans com no musulmans, es van fer evidents ja des de l'any 1899 fins al 1913. El govern colonial va posar Mindanao i Sulu, o la *terra mora*, sota control militar, la qual, a partir d'aquell moment, es va convertir en una província *mora* controlada per un governador militar. El 1914, la *terra mora* es va sotmetre al Departament de Mindanao i Sulu dirigit per un governador civil (americà). A partir de 1920, mentre els filipins cristians esdevenien funcionaris públics que es preparaven per a la independència, els *mal factors i proscrits* de Mindanao i Sulu van passar a formar part de l'Oficina per a les tribus no cristianes que, al seu torn, depenia del Departament d'Interior del Govern. Durant la Commonwealth, es va abolir aquesta oficina i va ser reemplaçada per la Comissió per Mindanao i Sulu que es trobava sota la supervisió directa del Ministeri de la Presidència filipina. Fins a la dècada dels cinquanta, Mindanao i Sulu van ser tractats com una regió *especial*.

El descontentament va seguir augmentant quan els musulmans de Mindanao es van adonar que el Govern central de Manila dirigit pels cristians no els reconeixia com un poble capaç d'autogovernar-se.

El relat històric anterior ha evidenciat que la desconfiança i l'hostilitat actuals entre musulmans i cristians a les Filipines són un llegat del passat colonial del país. Les llavors de l'odi sembrades pel desig dels colons de convertir i subjugar a la llarga una forma de vida i un poble, a més de les dècades de marginació econòmica i política, de negligència i de discriminació, han fet créixer un arbre de conflictes. Tant és així que s'han negat a identificar-se amb els que han estat subjugats. Com diu Cesar Adib Majul (1999: 409):

Quan, en l'actualitat, alguns musulmans no semblen massa contents d'anomenar-se *filipins*, no és perquè no vulguen intervenir en la gestió política o participar-hi més activament, sinó que és un simple reconeixement del fet que els seus avantpassats mai no van ser súbdits de Felip, el príncep espanyol que després va ser coronat rei d'Espanya. El fet que els nadius cristians encara vulguen mantenir aquest nom perquè els seus avantpassats van ser súbdits del monarca espanyol, no són raons que justifiquen que els musulmans hagen de fer el mateix.

3. La identitat del poble *bangsamoro* i la seua lluita

Per tant, potser que algú es pregunte com s'identifiquen els musulmans de les Filipines, i com s'entén aquesta identitat diferent en el conflicte del sud de les Filipines.

En l'actualitat, el conflicte presenta una manifestació violenta, ja que el Front Moro d'Alliberament Islàmic o FMAI duu a terme una lluita armada per a la creació d'un estat islàmic independent. La resposta del Govern davant aquest repte separatista ha estat encara més forta, la qual cosa ha provocat guerres a gran escala en distints períodes al llarg dels

últims deu anys, que han tingut lloc en diverses regions de Mindanao. Tot i que el FMAI i el Govern han arribat a un acord d'alto el foc i han iniciat oficialment un procés de pau, a l'espera del senyal de Malàisia per a reprendre la seua mediació en les negociacions de pau, els dos bàndols han denunciat violacions de l'alto el foc per part del costat contrari. Així és que els dos bàndols encara estan ben preparats per a la *defensa activa* mentre aguerden el resultat de les negociacions de pau. Des de fa un quart de segle, el conflicte armat del sud ha originat nombroses morts no sols en els dos bàndols oposats, sinó també en la població civil —tant cristiana com musulmana.

Els musulmans s'anomenen *bangsamoro*, que és una combinació del mot malai *bangsa* o nació i *moro*, que en castellà designa els àrabs, és a dir, els habitants de l'Àfrica del Nord que també eren musulmans i que van ocupar la península Ibèrica durant més de set segles. Amb la intenció de guanyar-se la simpatia dels filipins cristianitzats amb la subjugació dels musulmans implacables durant les guerres mores, «els espanyols van infondre connotacions despectives —pirata, traïdor, juramentat, negrer, cruel, persona incivilitzada i moltes altres— en la paraula *moro*» (Kamlia, 1999: 26). Avui dia, aquestos estereotips encara romanen al pensament dels filipins cristians. Tant és així que alguns membres de la meua família han manifestat que els musulmans són tramposos i gens honrats. Tanmateix, aquesta concepció ha anat canviant a poc a poc, potser perquè la meua germana s'ha casat amb un musulmà. Malgrat tot, a les Filipines encara existeix certa discriminació contra els musulmans —una de les raons per les quals el meu cunyat no va voler posar-li cap nom àrab a la meua neboda.

Els mateixos musulmans també detestaven abans l'etiqueta de *moro*. Va ser amb l'aparició del Front Moro d'Alliberament Nacional el 1972, quan aquest terme va adquirir una connotació positiva per als joves musulmans (Kamlia, 1999; Cagoco-Guiam, 2000). La redefinició de l'etiqueta i, al capdavall, de la seua identitat com a grup de gent diferent, es va descriure en la primera edició del butlletí d'aquestos grups (Kamlia, 1999: 26):

A partir d'aquest moment, no ha d'haver cap diferència entre ser *tausog*, *samal*, *yakan*, *subanon*, *kalagan*, *maguindanao*, *maranao* o *badjao*. Tots són moros. De fet, fins i tot els del territori *bangsamoro* la benevolència i la bona voluntat dels quals estan en la Revolució del poble *bangsamoro*, han de considerar-se moros a l'efecte de la identificació nacional; és a dir, que el terme *moro* és un concepte nacional que ha d'entendre's que abraça tots els pobles *bangsamoro* de cap a cap de les nostres fronteres nacionals.

Així doncs, Kamlia (1999: 27) va presentar els tres components teòrics de la nacionalitat *bangsamoro* tal com expressava el FMAN en l'anterior declaració:

1. Els musulmans *bangsamoro* (moros islamitzats) o els que professen l'islam que estan formats per 13 grups etnolingüístics;
2. La tribu dels *bangsamoro* o *lumads* —més de 20 grups etnolingüístics de Mindanao que no són ni musulmans ni cristians— i
3. Els cristians *bangsamoro* —colons cristians que estan a favor de la revolució dels *bangsamoro*.

En aquest moment, crec que caldria fer un aclariment sobre les fronteres del territori *bangsamoro* i sobre els seus habitants abans de passar a descriure el FMAN i les circumstàncies que van motivar la seua formació. El territori *bangsamoro* comprén les illes de l'arxipèlag de Sulu, Basilan, Mindanao i algunes zones de Palawan. Quant als habitants (Santos, 2001: 44),

[...] a Mindanao, els percentatges aproximats de població són d'un 75 per cent de cristians, un 20 per cent de moros i un 5 per cent de *lumads*. Fora de les 23 províncies de Mindanao, la població cristiana representa la majoria en 18 províncies, els moros predominen en cinc províncies i en 11 municipis de quatre províncies més, i els *lumads* són majoria en vuit municipis d'altres quatre províncies

Aquesta estructura demogràfica és deguda a la immigració massiva de filipins procedents de les Visayas i de Luzón cap a les colònies agrícoles de Mindanao, la qual va començar durant l'aplicació de la política colonial de l'Administració Colonial Americana l'any 1913 i va continuar, fins i tot, després que es concedira la independència el 1945. En efecte, aquesta immigració va fer que els moros es quedaren en minoria en cadascuna de les illes que abans havien dominat. Aquesta minoria juntament amb la denegació d'accés a les oportunitats econòmiques, la privació del dret a l'autodeterminació, a la llibertat i a la independència, la repressió i la discriminació, entre d'altres, van constituir les causes de la lluita del FMAN contra el Govern filipí (Kamlian, 1999).

Tanmateix, l'incident concret que va suposar «l'espurna que va fer esclatar la rebel·lió musulmana» va ser la massacre de Jabidah (Vitug i Gloria, 2000). L'exèrcit del llavors president Ferdinand Marcos va reclutar alguns joves musulmans a fi d'entrenar-los de manera clandestina per a infiltrar-se en Sabah i arrabassar així aquest estat a Malàisia. Aquests musulmans van ser assassinats pels oficials filipins cristians. Quan ho van saber els mitjans de comunicació, el Congrés va iniciar una investigació que va donar lloc a un consell de guerra. No obstant això, els oficials militars acusats van ser absolts. Aquest fet «va enfortir la creença del poble *bangsamoro* que el Govern filipí volia *eliminar-los*» (Kamlian, 1999: 22). També va originar la formació de diversos moviments del poble *bangsamoro* a favor de la independència.

El FMAN va sorgir l'any 1972, sols uns dos mesos després de la declaració de la llei marcial. Va començar atacant les instal·lacions militars de Mindanao, cosa que, finalment, va desencadenar una guerra a gran escala. Al principi, l'objectiu fonamental del FMAN era l'alliberament i la independència del poble i el territori *bangsamoro*, respectivament. Tanmateix, va reduir estratègicament la seua aspiració a l'autonomia política dins del context de la sobirania i de la integritat territorial de la República de les Filipines, quan va signar l'Acord de Trípoli amb el Govern el 23 de desembre de 1976 sota la tutela de l'Organització de la Conferència Islàmica (Kamlian, 1999) —el guardià institucional de la germanat islàmica internacional. L'Acord de Trípoli semblava que era la base de la «solució política justa i pacífica al problema dels musulmans del sud de les Filipines» (Ramos, 1996: 185). Quan l'aplicació de l'acord va quedar empantanada l'any 1977, el FMAN va començar a fragmentar-se. Aleshores, va nàixer el Front Moro d'Alliberament Islàmic (Santos, 2000).

Encara que Soliman Santos Jr. (2001: 45), l'erudit constitucionalista de Mindanao, creu en el FMAN i en el FMAI perquè recolzen i promouen el poble *bangsamoro* com una

identitat unificadora, opina que «aquesta identitat de nació [...] no és tan forta com la seua identitat de musulmans i de grups ètnics particulars». Jamail Kamlian (1999: 25) també considera «l'aparició i el desenvolupament d'una nova identitat nacional» com la major consecució del FMAN. Amb tot, assenyala que la força i la importància de la identitat del poble *bangsamoro* rau en la seua lluita perquè «mentre en el passat la religió i la història comuna van unir aquestos grups ètnics sota un sentiment d'unitat, en l'actualitat, formen part d'una nacionalitat i tenen una nova identitat. Aquest fet ha estat una força ideològica en la seua lluita a favor d'un estat *bangsamoro* independent».

4. Superar les diferències amb els diàlegs interculturals

El conflicte entre els filipins, representats per l'exèrcit filipí, i els moros, representats actualment pel Front Moro d'Alliberament Islàmic, ha originat diferències en la societat del sud de les Filipines. Aquestes diferències relacionals es caracteritzen per la por i la desconfiança envers els altres ocasionades per la falta de comprensió de la identitat aliena. El pitjor del cas és que, com que cada bàndol mostra «devoció i afecte» envers els seus grups, «hi ha una tendència a desvalorar i a no respectar» els altres, «i contribuir així al conflicte entre els grups» (Fisher, 2000: 172). Ronald Fisher ho descriu com la «cara obscura de la identitat social», la formació de la qual es basa, però, en la satisfacció de «les necessitats de desenvolupament humanes» (Azar, 1990: 7). Així doncs, com que els moros s'identifiquen com a tals, tendeixen a desvalorar o, fins i tot, a difamar els filipins i viceversa. Però, ja que la identificació social és una necessitat que els dos bàndols volen satisfer, seria de gran ajuda per a tots dos que aquestes diferències es pogueren superar amb el diàleg. A continuació, s'assenyalen tres activitats amb què s'espera superar les diferències entre els dos pobles: el procés de pau, les negociacions constitucionals i el diàleg entre religions.

El procés de pau

El procés de pau va començar amb la firma de l'Acord de Trípoli. Tanmateix, encara ha de dur-se a terme la seua execució completa. Amb tot, s'han fet progressos considerables des que el Govern i els representants del poble *bangsamoro* van començar a *parlar de pau*. L'avanç més rellevant va tenir lloc durant la presidència de Fidel Valdez Ramos que, el 1992, es va entrevistar personalment amb el líder libi Moammar Gaddafi —defensor fidel del FMAN— per tal d'emprendre una nova iniciativa de pau. Açò va donar lloc a la firma d'un compromís de pau entre el Govern i el FMAN l'any 1996, que suposava l'execució final i completa de l'Acord de Trípoli (Santos, 2001: 8).

A la fi estableix una nova regió autònoma al sud de les Filipines, amb un territori que haurà de determinar-se mitjançant un plebiscit i amb unes característiques molt en concordança amb la Constitució filipina de 1987. El compromís de pau també estableix la participació dels habitants de la nova regió autònoma en el govern nacional.

Malgrat tot, el braç del FMAN, el FMAI, encara espera la solució al problema musulmà. Per aquest motiu, el Govern ha emprés amb ells negociacions de pau per separat. El FMAI creu que l'autonomia no és suficient; més aviat vol un estat islàmic independent. El que realment vol el FMAI és la concessió de més autodeterminació política així com el reconeixement de les seues tradicions diferents com a nació islàmica. Aquest fet evidencia clarament la complexitat del problema de Mindanao i dels grups implicats. Això no obstant, el procés de pau és el procés oficial de diàleg entre els representants dels filipins i els del poble *bangsamoro*. Precisament en el procés de pau és quan es prenen decisions transcendentals i es fan concessions que, més tard, poden afectar el benestar dels dos pobles. Així doncs, aquest procés necessita la comunicació de les necessitats i els interessos i, també, la comprensió de la cultura i les tradicions dels altres, de manera que es pugui arribar a un acord que siga acceptable per als dos bàndols tant des del punt de vista polític com cultural.

Les negociacions constitucionals com a diàleg intercultural

L'advocat Soliman Santos, Jr. (2001) va introduir aquest concepte en el seu llibre *The Moro Islamic Challenge: Constitutional Rethinking for the Mindanao Peace Process*. La idea que presenta és que no n'hi ha prou que sempre es limite i s'adapte els moros a una constitució promulgada pels cristians. Una autèntica negociació requereix el reconeixement mutu de les parts dialogants. Santos va proposar que les negociacions entre el FMAI i el Govern es reformularen com a negociacions constitucionals, atés que la «constitució no és sols un document, sinó que s'ha concebut com una activitat de diàleg o conversa intercultural» (Santos, 2001: 145, 146).

El primer pas més important i difícil del procés de diàleg és escoltar les opinions dels altres sobre les seues condicions i tradicions, tal com volen ser i tal com ens parlen. Per tant, ha de ser intercultural. La identitat cultural continua mantenint-se fins i tot en el procés de negociació. Hi ha l'obligació d'*audi alteram partem* (escoltar l'altra persona) pel que fa al diàleg mateix. Parlar sobre les seues condicions inclou les seues condicions de negociació, com ara la història del poble *bangsamoro* o els versicles alcorànics. D'ací la insistència del FMAI a definir el problema del poble *bangsamoro* tal com ells el perceben [...].

[...] La comprensió d'u mateix i dels altres i la capacitat per a canviar les perspectives sols s'aconsegueixen prenent part en *el servei i la volea* del diàleg pràctic. Mentrestant, les parts prenen consciència de tots els aspectes de la seua associació que han de ser reconeguts i han de ser inclosos en la constitució.

El diàleg entre religions mitjançant el *Bishops Ulama Forum*

Un diàleg que es fonamenta en la fe també és important, ja que les identitats dels grups oposats es basen en la religió. Els filipins són considerats filipins pels musulmans perquè van ser cristianitzats mentre que els moros són els nadius islamitzats. La religió, especialment

per als musulmans, no és sols un ritual dels diumenges. És el fonament de les seues lleis, de la forma de vida i de la persona. Per aquest motiu, la comprensió de la fe dels altres és crucial per a comprendre'ls totalment. Això és el que fa el *Bishops Ulama Forum* (BUF). Aquest grup de líders religiosos de les comunitats catòliques, protestants i islàmiques de les Filipines, especialment de Mindanao, es va reunir per primera vegada el 29 de novembre de 1996 «per a aportar una dimensió religiosa a la recerca continuada de la pau a Mindanao» (Gomez, 2000: 261). El bisbe Hilario Gomez (2000: 262), coorganitzador del BUF, exposa les activitats del grup en el seu llibre *The Moro Rebellion and the Search for Peace*, les quals se citen a continuació:

Entre les activitats principals, a banda dels diàlegs trimestrals entre bisbes i ulemes, es troben la promoció d'una cultura de la pau i els diàlegs socials bàsics. Aquest diàleg bàsic inclou els diàlegs entre imams i sacerdots que ja s'han produït en alguns llocs clau de Mindanao. Els diàlegs trimestrals són prou útils, ja que han oferit als participants oportunitats excepcionals per a saber més coses els uns dels altres i, també, per a aprofundir els seus coneixements sobre la fe cristiana i islàmica. Per tant, aquestos diàlegs són summament profitosos per a dissipar conceptes erronis formats en el passat i per a estrényer els vincles d'amistat entre ells. El BUF també ha patrocinat diversos seminaris sobre la cultura de la pau als quals han assistit administradors escolars tant de col·legis públics com privats de Mindanao. Fins ara, aquestes activitats han aconseguit una comprensió important de cristians i musulmans entre els participants, ja que les conferències i els seminaris han tractat significativament les actituds negatives que han existit durant anys entre cristians i musulmans a les Filipines. És un pas molt important perquè la rectificació de les actituds negatives pot donar lloc, sens dubte, a una major comprensió.

Evidentment és massa prompte per a avaluar la influència i l'impacte del *Bishops Ulama Forum*. No obstant això, atesa la influència que tenen els líders religiosos en un país fortament religiós, el BUF ofereix molta esperança per als esforços pacificadors a Mindanao. Per exemple, el BUF ha declarat que les dues grans religions, el cristianisme i l'islam, són religions de pau. L'hostilitat, l'odi, la violència i els continus enfrontaments sagnants van, doncs, en contra de les dues religions.

5. Conclusió

El conflicte entre els musulmans i els cristians del sud de les Filipines és un romanent del passat colonial. Aquest conflicte es fonamenta en la lluita dels musulmans per l'autodeterminació econòmica, política i cultural i per la supervivència del seu estil de vida diferent i de les seues creences i tradicions en una societat filipina predominantment cristiana. El seu estil de vida, creences i tradicions constitueixen la base d'una identitat per la qual s'han unit a fi d'expressar les seues reivindicacions i el seu descontentament. La seua manera de fer-ho pot ser violenta, com és el cas de l'actual lluita armada que duu a terme el FMAI, o simbòlica, com ara el rebuig a assumir la identitat nacional.

El refús a anomenar-se filipins i la seua identificació com a poble *bangsamoro* també es fonamenten en el fet històric que aquest poble va resistir la conquesta espanyola —més

tard, també l'americana — i la subjugació i, per tant, mai no van ser súbdits del rei espanyol Felip II — de qui provenia el nom de les Filipines. Consideren que ser filipí no és sols una identitat nacional, sinó que també inclou simbòlicament el cristianisme. Així doncs, la identificació com a poble *bangsamoro* és l'expressió del seu anhel d'autodeterminació i una força ideològica unificadora en la lluita per la realització d'aquest anhel.

Per tant, la recerca de la solució al problema de Mindanao es beneficiarà molt de la proposta de diàleg intercultural on les parts dialogants es consideren mútuament com a iguals i escolten les opinions i les formes d'expressió de l'altre. Açò permetrà una major comprensió de qui són i per què lluiten. D'aquesta manera, es facilitarà una comprensió més profunda del conflicte, cosa que permetrà la consecució final de solucions que siguen acceptables no sols des del punt de vista econòmic i polític sinó també cultural. L'actual procés de pau de les Filipines pot aprendre molt d'una activitat important de diàleg intercultural com és el *Bishops Ulama Forum*. Aquesta vegada potser regnarà la pau entre els filipins i els moros.

BIBLIOGRAFIA

- AZAR, E. E. (1990): *The Management of Protracted Social Conflict*, Hampshire, Dartmouth.
- CAGOCO-GUIAM, R. (2000): «Telling the Truth of the Other: Images of Islam and Muslims in the Philippines», dins *Office of the Presidential adviser for the Peace Process (OPPAP) and the center for media, freedom and responsibility: The Media and Peace Reporting: Perspectives on Media and Peace Reportage*, 62-80.
- FISHER, R. J. (2000): «Intergroup Conflict», dins DEUTSCH, M. i P. T. COLEMAN (eds.): *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice*, San Francisco, CA, Jossey-Bass, 166-184.
- GOMEZ, H. M., JR. (2000): *The Moro Rebellion and the Search for Peace: A study on Christian-Muslim Relations in the Philippines*, Zamboanga, Silsilah Publications.
- KAMLIAN, J. A. (1999): *Bangsamoro Society and Culture: A Book of Readings on Peace and Development in Southern Philippines*, Illigan, Illigan Center for Peace Education and Research.
- MAJUL, C. A. (1999): *Muslims in the Philippines*, Quezon, University of the Philippines Press.
- RAMOS, F. V. (1996): *Break Not the Peace: The Story of the GRP-MNLF Peace Negotiations 1992-1996*, Manila, Friends of Steady Eddie.
- SANTOS, S. M., JR. (2001): *The Moro Islamic Challenge: Constitutional Rethinking for the Mindanao Peace Process*, Quezon, University of the Philippines Press.
- (2000): «The MNLF and the MILF», dins *Office of the Presidential adviser for the Peace Process (OPPAP) and the center for media, freedom and responsibility: The Media and Peace Reporting: Perspectives on Media and Peace Reportage*, 81-115.
- VITUG, M. D. i G. M. GLORIA (2000): *Under the Crescent Moon: Rebellion in Mindanao*, Quezon, Ateneo Center for Social Policy and Public Affairs, and Institute for Popular Democracy.

